

تجربه زیسته والدین موفق در مواجهه با فضای مجازی

چکیده

استفاده از فضای مجازی، به عنوان پدیده‌ای نوین در اجتماعات انسانی، در حال گسترش است. در چنین برهه‌ای از زمان، که فضای مجازی جهان را به دهکده‌ای کوچک مبدل کرده و همگان را در معرض پذیرش فرهنگ جهانی و باورهای سایر جوامع قرار داده‌است، چگونگی تربیت و جامعه‌پذیری فرزندان با چالش‌های جدید و جدی مواجه گردیده و ویژگی‌های والدگری موثر و موفق، که نتیجه آن تقدیم نسلی سالم، شاد و با انگیزه به جامعه می‌باشد، با ابهامات زیادی روبروست.

پژوهش حاضر به تبیین شاخص‌های والدگری موفق در زمینه ارتباطات موثر فرزندان و حضور هدفمند آنها در فضای مجازی پرداخته است. ابزار مورد استفاده مصاحبه نیمه ساختاریافته بوده که با توجه به نمونه گیری نظری و دست یابی به اشباع، با چهار خانواده ایرانی که در زمینه والدگری موفق تجربی داشته و فرزندان آنها در فضای مجازی فعالیت کرده‌اند، مصاحبه عمیق شده است.

یافته های پژوهش نشان می‌دهد والدگری در زمینه مواجهه فرزندان با فضای مجازی، وقتی با شاخص‌های هدایت و همراهی، نظارت هوشمندانه، کنترل غیر مستقیم، برخورد عادلانه، رفتار صمیمی و اطلاعات کافی والدین در مقوله بحث توأم باشد، موفقیت آمیز خواهد بود.

با توجه به اهمیت بنیان خانواده و تأثیر بی بدیل آن بر رشد و بالندگی فرزندان، نتایج پژوهش حاکی از آن است که توجه به ویژگی‌های والدگری موفق در مواجهه با حضور فرزندان در فضای مجازی و استفاده از راهکارهای مناسب، از میزان آسیب‌پذیری فرزندان کاسته و ره آورد آن، ایجاد خانواده و فرزند پروری سالم است، که سلامت اجتماعی را نیز تضمین می‌نماید.

واژگان کلیدی: والدگری موفق، خانواده، فضای مجازی، شبکه اجتماعی.

خانواده در تمام فرهنگ ها کانون شکل گیری هویت فرد خانواده اش قابل تعریف نیست. بنا براین خانواده رکن اصلی سازنده ی فرد و شخصیت اوست. امروزه، خانواده در اشکال گوناگون دیده می شود که هر کدام یک سیستم اجتماعی-فرهنگی تلقی می شوند. مهم ترین ارکان یک خانواده والدین می باشند که مسئولیت اصلی پرورش اخلاقی و عاطفی فرزندان را بر عهده دارند و نقش مهم و بدون جایگزینی در تربیت اجتماعی و تأمین سلامت روانی آنها ایفا میکنند، زیرا شخصیت آنها در خانواده شکل میگیرد و سلامت آنها به میزان زیادی تحت تأثیر تعاملشان با والدین قرار دارد.

والدگری^۱ دارای معانی متفاوتی در بین افراد و فرهنگهای مختلف دارد. اگرچه پیدا کردن تعریفی واحد برای والدگری مشکل است، اما یک توافق عمومی درباره نقش های متعددی که والدین در زندگی فرزندان بازی میکنند، وجود دارد. والدگری به پرورش و تربیت فرزندان اشاره دارد که البته این هدف مهم و اساسی یکی از اهداف متعدد والدگری است و از آن جمله میتوان به رسیدن فرزندان به انواع موفقیت، خودکنترلی، خودمختاری و دستیابی به دیگر جنبه های مثبت روانشناختی اشاره کرد (اسدی، ۱۳۹۴).

امروزه می توان والدگری را هم به عنوان یک علم (قوانین و اصول پیشرفت از طریق مطالعه روشمند) و هم به عنوان یک هنر (مهارت هدایت فعالیت پدر و مادر) در نظر گرفت. از طرفی در شرایطی که شکاف سنی و اطلاعاتی بین نسل ها، موجب عدم درک متقابل، عدم همراهی والدین با فرزندان و همچنین ایجاد حس برتری در نسل جوان نسبت به بزرگترهایشان و در نتیجه عدم تابعیت و اطاعت از والدین شده است.

از طرف دیگر استفاده از فضای مجازی، به عنوان پدیده ای نوین در اجتماعات انسانی، در حال گسترش است. در چنین برهه ای از زمان، که فضای مجازی جهان را به دهکده ای کوچک مبدل کرده و همگان را در معرض پذیرش فرهنگ جهانی و باورهای سایر جوامع قرار داده است، چگونگی تربیت و جامعه پذیری فرزندان با چالش های جدید و جدی مواجه ساخته است (ضمیری کمال، ۱۳۹۴).

نوجوانان و ارتباط چگونگی این مطالعات زنان

(برشان، ۱۳۹۱).

همایش ملی زنان، خانواده و شبکه های اجتماعی مجازی

با توجه به امکان آسیب زایی استفاده نابجای از اینترنت برای استفاده از آن با عوامل خانوادگی، لازم است به عملکرد کلی خانواده بهبود و استحکام پیوندهای خانوادگی توجه لازم صورت گیرد

در سال های اخیر به دلیل افزایش ناگهانی استفاده از اینترنت بین کاربران ایرانی از جمله نسل جوان و حتی والدین آن ها، نیاز به تجزیه و تحلیل و همچنین آسیب شناسی این فناوری مدرن، بیش از پیش بر ضرورت پژوهشی عمیق در این خصوص سایه افکنده است.

تحقیقات در خصوص اینترنت و فضای مجازی همگی حاکی از مزایای بی شمار آنها در قرن حاضر می باشند، اما مزایای جذاب و منحصر به فرد آنها نباید افراد را از معایب آنها غافل بدارد. امروزه، اینترنت نقش محوری در ارائه حمایت های اجتماعی و اطلاعات منابع جایگزین مجازی ایفا نموده و فضاهای مجازی سهمی نوین در درک پدر و مادر از تغییر والدگری و شیوه های فرزند پروری در هزاره جدید دارا می باشد (Madge, 2006).

در دنیای ماشینی و شهری امروز که والدین فرصت چندانی برای صرف وقت با فرزندانشان ندارند و به دلیل فاصله سنی نسبتا زیادی که بین والدین و فرزندان به دلیل بالا رفتن سن ازدواج در سال های اخیر بوجود آمده است، جوانان نیز ترجیح می دهند بیشتر اوقات فراغت خود را با هم سالان و دوستان خود صرف کنند. ساده ترین راه برای سرگرم شدن فرزندان، استفاده از ابزارهایی همچون تلفن همراه، لپ تاپ، تبلت و رایانه ی شخصی می باشد. صرف نظر از کاربرد وسیع این ابزارها، آنچه امروزه کاربرد وسیعی یافته و بخش وسیعی از فعالیت های روزمره ی افراد را پوشش می دهد، استفاده اینترنت و به تبع آن فضای مجازی در خانواده است.

از این روی، در حالی که تاثیرات و پیامدهای مثبت و منفی اینترنت به عنوان یک پدیده نوین در اجتماعات انسانی در حال گسترش است، از سوی بسیاری از صاحب نظران و رسانه ها بر نقش مثبت اینترنت در توسعه اقتصادی و نقش منفی آن در توسعه فرهنگی تاکید می شود (آقا بابایی، ۱۳۹۱).

با وجود اینترنت، علاوه بر وجود دنیای واقعی و الگوهای ارتباط سنتی در آن، فضاهای مجازی نیز ایجاد شده اند که نحوه ی تولید، انتقال و مصرف اطلاعات در آنها دیگر به شیوه ی سنتی صورت نمی پذیرد و این الگوها، کاملاً دگرگون شده اند.

از آثار مثبت اینترنت به روز کردن اطلاعات، استفاده از مطالب علمی و دسترسی به فناوری های روز است، اما به موازات آن گرایش نوجوانان و جوانان به چت روم ها، عشق های مجازی، کلاهبرداری و سو استفاده از دختران و پسران با ارایه ی شخصیت های دروغین، ازدواج های اینترنتی، سرقت اطلاعات و اخاذی را موجب شده است (ابراهیم پور، ۱۳۹۱).

در حالیکه فرزندان از نظر فیزیکی در محیط امن خانه به سر می برند، ولی در عمل از طریق این وسایل به ویژه اینترنت، به دنیایی به مراتب بزرگ تر از محیط پیرامونشان قدم می نهند و با چیزهایی مواجه می شوند که بسیاری از پدران و مادران از وجود آنها آگاه نیستند. در چنین شرایطی نیاز به تبیین شیوه های والدگری موفق در خصوص ارتباط مؤثر والدین با فرزندان ضمن حضور در فضای مجازی و شبکه های اجتماعی بسیار ضروری به نظر می رسد. با توجه به آنکه قابلیت خانواده های سالم، به لحاظ مهارت های ارتباطی و انسجام عاطفی مناسب، داشتن فرصت تبادل اطلاعات است که در نتیجه آن اعضای این گونه خانواده ها از برنامه ها و احساسات و افکار یکدیگر مطلع تر می شوند (سامانی، ۱۳۸۹).

در این پژوهش تلاش شده است که با در نظر گرفتن گسترش ارتباطات خانواده ها در فضای مجازی و با استفاده از الگوهای والدگری پیشین به مطالعه بر نمونه هایی از خانواده های موفق ایرانی و در نتیجه تبیین شاخصه های والدگری موفق در خصوص مواجهه با فضای مجازی پرداخته شود.

پیشینه پژوهش

در اغلب بررسی های نظری و یافته های پژوهشی انجام شده، در زمینه والدگری موفق، به مفهوم عام آن پرداخته شده است. همچنین اکثر پژوهش های انجام شده مرتبط با والدگری در کشور ایران، به تقلید از الگوهای

والدگری تولید شده توسط پژوهش گران غیر بومی پرداخته اند و اغلب با استفاده از شاخص ها و ابزارهای سنجش والدگری برگرفته از الگوهای مذکور، به پژوهش پرداخته اند و در این زمینه ویژگی های تربیتی خانواده های ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این در حالی است که والدین ایرانی که فرزندانشان در گروه سنی هدف یعنی جوانان قرار دارند، اغلب با اشکال جدیدتر شبکه های اجتماعی آنلاین مانند فیس بوک، تلگرام، ایمو، و سایر چت روم ها خیلی آشنا نیستند و به نوعی نیاز به آموزش زبان مشترک بین خود و فرزندانشان دارند.

با این حال تحقیقاتی در زمینه پژوهش پیش رو انجام گردیده است که در این راستا اسدی و همکاران (۱۳۹۴)، در تبیین شاخص های «والدگری موفق نوجوانان» با مطالعه بر روی ۱۳ نفر از والدین نوجوانان سالم، دریافتند که در مقوله نقش والدینی، شاخص های قدردانی، دلگرم کردن، صمیمیت، ارتباط مثبت، هدایت، مسئولیت، عدالت، نظارت، کنترل و الگو بودن به عنوان شاخص های نقش والدینی در والدگری موفق نقش دارند. همچنین زندوانیان و همکاران (۱۳۹۲)، در بررسی «آسیب های فضای مجازی بین دانش آموزان دختر» یزد، به این نتیجه رسیدند که استفاده از فضای مجازی در ابعاد خانوادگی، تحصیلی، سازگاری، اعتقادی-عبادی و روانی دانش آموزان تأثیر منفی دارد و بین ابزارهای موجود، تلفن همراه بیشترین و بازی های رایانه ای کمترین آسیب را بر دانش آموزان داشته است.

ابراهیم پور و کامیان خزاعی (۱۳۹۱)، در «آسیب های نو پدید: شبکه های اجتماعی مجازی در کمین خانواده های ایرانی» پس از طرح جایگاه خانواده به عنوان مهم ترین واحد اجتماعی، پدید آیی فن آوری های اطلاعات و ارتباطات، ظهور اینترنت و گسترش فراگیر شبکه های اجتماعی و طرح آنها در قالب فرصت ها و تهدیدها، به آسیب های نوپدید ناشی از ابزارهای ارتباط جمعی پرداخته اند. در ادامه با توجه به عدم آشنایی کافی والدین با فضای مجازی و در عین حال عضویت فرزندان در شبکه های اجتماعی و ...، راهکارهای جهت مقابله و کاهش تهدیدات اینترنتی در ابعاد فرهنگی-آموزشی به ویژه بومی سازی شبکه های اجتماعی مجازی با توجه به هنجارهای جامعه ارائه داده اند.

سامانی و همکاران (۱۳۸۹) نیز با پرداختن به موضوع «سبک‌های والدگری در گونه‌های مختلف خانواده در مدل فرایند و محتوای خانواده» ضمن مطالعه بر روی ۷۷۰ دانش آموز مدارس راهنمایی و دبیرستان شیراز، دریافتند که خانواده‌های سالم در مقایسه با دیگر گونه‌های خانواده، از سبک والدگری مثبت، مشارکت بالای پدر و تنبیه بدنی کمتر استفاده می‌کنند. در خانواده‌های غیر سالم نیز، استفاده از تنبیه بدنی و نظارت ضعیف بیش از دیگر گونه‌های خانواده قابل مشاهده بود. در مجموع یافته‌های پژوهش نشان داد که گونه‌های مختلف خانواده در مدل فرایند و محتوای خانواده دارای سبک‌های والدگری متفاوتی می‌باشند.

آقابابی و همکاران (۱۳۹۱)، با تحقیق بر روی «اینترنت و روابط خانوادگی» پی بردند که میزان استفاده از اینترنت بر متغیرهای بی‌اعتمادی والدین نسبت به فرزندان، کاهش ارتباطات چهره به چهره، کناره‌گیری اجتماعی، کاهش فعالیت‌های روزانه و اجتماعی در سطح $P < 0/05$ تأثیرگذار است.

برشان و همکاران (۱۳۹۱)، در «بررسی مقایسه‌ای عملکرد خانواده در دو گروه نوجوانان دارای اعتیاد به اینترنت و نوجوانان عادی» نشان دادند که بین میزان عملکرد این دو گروه خانواده، تفاوت معناداری وجود دارد. این تفاوت در مقیاس‌های حل مسأله، ارتباط، پاسخ‌دهی عاطفی و عملکرد کلی با سطح اطمینان ۰/۹۹ مورد تأیید قرار گرفته است اما در مقیاس کارایی توزیع و انجام وظایف و کنترل رفتار تفاوتی مشاهده نکرده‌اند.

احمدی (۱۳۹۱) در «اجتماع مجازی و ناسازگاری هویتی» تأثیر شدید فضای مجازی را بر ناسازگاری هویتی بیان کرده و نقش محیط اجتماعی واقعی در این زمینه را مهم قلمداد می‌کند.

والک (2010) و همکاران نیز در «سبک‌های فرزندپروری اینترنتی و تأثیر آن بر استفاده از کودکان دبستانی از اینترنت» بر اساس یک نظرسنجی، شامل 533 پدر و مادر از کودکان در مدارس ابتدایی، استفاده از اینترنت از منظر سبک‌های فرزندپروری اینترنتی مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج این مطالعه حاکی از آن است که دسترسی کودکان به اینترنت در خانه زیاد است. متغیرهای اینترنت، شیوه‌های فرزندپروری، رفتار پدر و مادر در اینترنت، و پس‌زمینه‌های آموزشی والدین به طور قابل توجهی پیش‌بینی‌کننده میزان استفاده کودکان از اینترنت در خانه است (Valcke, 2010).

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های کیفی بوده که در آن از رویکرد نظریه داده بنیاد استفاده شده است. رویکرد نظریه داده بنیاد یک نوع روش پژوهش کیفی است که به طور استقرایی یک سلسله رویه های سیستماتیک را به کار میگیرد تا نظریه ای در باره پدیده مورد مطالعه ایجاد کند. در نمونه گیری پژوهش کیفی که آن را نمونه گیری هدفمند یا نمونه گیری تئوریک می نامند، هدف پژوهشگر انتخاب مواردی است که با توجه به هدف تحقیق سرشار از اطلاعات باشد و پژوهشگر را در شکل دادن مدل نظری خود یاری دهد و این کار تا جایی ادامه می یابد که طبقه بندی مربوط به داده ها و اطلاعات به اشباع رسیده و نظریه مورد نظر با تمام جزئیات و با دقت تشریح شود.

در این پژوهش اطلاعات با توجه به مصاحبه ژرف نگر به صورت هدایت کلیات و نیمه ساختار یافته گردآوری شده است و مشارکت کنندگان در آن تعداد چهار نفر هستند که شامل والدینی از خانواده های موفق و دارای فرزندی فعال در زمینه فضای مجازی و شبکه های اجتماعی می باشند که مورد مصاحبه عمیق قرار گرفتند و مشخصات آن ها در جدول شماره ۱ آورده شده است.

مصاحبه ها با یک سوال کلی در مورد زمینه ها و عوامل موفقیت والدین شروع شده و سپس با تکیه بر صحبت های تعامل گونه مصاحبه شونده و مصاحبه کننده، سوالات ادامه می یافت. مصاحبه شوندگان با توجه به تجارب شخصی خود و همسرشان در رابطه با فرزندان و تربیت آنها به بیان عملکرد خود در این زمینه پرداختند. تحلیل داده ها از طریق کدگذاری صورت پذیرفت. به این صورت که از میان پاسخ ها کدهای اولیه استخراج شد و با توجه به سنخیت آن ها با سایر کدها در ذیل یک مفهوم کلان تر به عنوان کدهای محوری قرار گرفت.

ملاحظات اخلاقی در اجرای پژوهش نیز مد نظر قرار گرفت که در واقع، نشان دهنده میزان و چگونگی احترام پژوهشگر به مشارکت کنندگان است. در همین خصوص، در ابتدای مصاحبه، پژوهشگر اطمینان خاطریمبنی بر تعهد اخلاقی در نگهداری مشخصات مشارکت کنندگان و منتشر نکردن آن در مقاله، به مصاحبه

شوندگان بخشید و باعث شد آن‌ها با آسودگی به تمامی جنبه های سؤالات مصاحبه توجه کرده و با دقت به پاسخگویی بپردازند که همین امر موجب افزایش ضریب پایایی در این پژوهش نیز گردیده است. همچنین، با اطلاع مشارکت‌کنندگان تمام مصاحبه‌ها ضبط و برای استخراج نکات کلیدی بررسی شد. پس از اعلام موافقت، مصاحبه با محوریت بررسی و تبیین شاخص‌های والدگری موفق در زمینه حضور و فعالیت مفید فرزندان با حداقل آسیب در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی انجام گردید.

جدول ۱- مشخصات مصاحبه‌شوندگان

سن فرزندان	تعداد فرزند	تحصیلات	سن	کد مصاحبه شونده
۱۶ و ۱۸	۲	کارشناسی ارشد	۴۰	۱
۲۱، ۲۳، ۲۳ (دوقلو)، ۲۱	۳	کارشناسی ارشد	۴۶	۲
۲۴ و ۲۹	۲	کارشناسی ارشد	۵۲	۳
۲۶ و ۲۹	۲	کارشناسی ارشد	۵۱	۴

یافته‌ها و تحلیل داده‌ها (کدگذاری)

مؤلفه‌های مؤثر بر والدگری موفق در زمینه مواجهه فرزندان با اینترنت و فضای مجازی کدام

است؟

برای پاسخگویی به این سؤال، داده‌های کیفی جمع‌آوری شده از طریق مصاحبه بر اساس روند نظریه داده‌بنیاد تجزیه و تحلیل شدند. به این صورت که مصاحبه‌های ضبط شده پس از پیاده‌سازی، با استفاده از روش

تحلیل محتوا به صورت سطر به سطر بررسی، مفهوم‌پردازی و کد گذاری شدند. سپس، بر اساس مشابهت و خصوصیات مشترک بین کدهای باز، مفاهیم و کدهای محوری مشخص گردیدند. در نهایت با جمع بندی نهایی از داده های موجود، فرایند کد گذاری انتخابی صورت پذیرفت.

الف) کد گذاری باز^۴: کدگذاری باز فرایند تحلیلی نام‌گذاری مفاهیم و طبقه‌بندی و کشف ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها در داده‌ها از طریق انجام دادن مقایسه‌ای مدام الاکلنگی^۳ است که پژوهشگر مفاهیم را از زوایای مختلفی از درون و بیرون^۴ یا وارونه‌ای^۵ بررسی و تحلیل می‌کند تا دیدگاه متفاوتی در خصوص اهمیت و جایگاه مفاهیم کسب کند. (استراس و کوربین، ۱۳۸۵)

فرایند کدگذاری باز در پژوهش پیش رو به شرح زیر می‌باشد:

۱- داشتن تحصیلات و بلد بودن کار با موبایل و کامپیوتر

«همسرم خودش کار با کامپیوتر رو بلد بود. یعنی مدرک تحصیلیش رو داشت. همون اول که بچه‌ها کوچیک بودن بهم گفت تو هم باید یاد بگیری. منم رفتم کلاس کامپیوتر» (۳)

«این روزها همه باید کار با گوشی‌های جدید رو بلد باشن. خب منم یاد گرفتم و الان هم عضو چندین شبکه مجازی‌ام» (۲)

«مسلمان من هم مثل خیلی از خانم‌های دیگه میتونم از تکنولوژی روز استفاده کنم» (۱)

۲- آشنایی با اینترنت و استفاده از آن

«همیشه اینترنت بد نیست. من خودم کلی استفاده مفید می‌کنم. سرچ می‌کنم و مطالب خوبی پیدا می‌کنم» (۲)

«بله تو این دوره و زمونه آدم اگه با اینترنت میونه‌ای نداشته باشه کارش عقب میافته» (۳)

^۴ Open coding

^۵ Flip-flop Technique

^۶ Inside out

^۷ Upside Down

۳- به روز بودن

«برای تربیت درست بچه‌ها باید امروزی باشی. باید خودت رو به روز کنی وگرنه بچه‌ها حرفت رو گوش نمی‌دن»

۴- عضویت در شبکه‌های مجازی

«این روزها همه باید کار با گوشی‌های جدید رو بلد باشن. خب منم یاد گرفتم و الان هم عضو چندین شبکه مجازی‌ام» (۲)

۵- حضور در گروه‌ها و کانال‌های مشابه

«هم خودم و هم بچه‌ها و شوهرم تلگرام داریم. توی یک سری گروه‌ها هم هممون عضویم» (۴)
 «من و دخترم با هم تلگرام داریم. یعنی اونها از گوشی من استفاده می‌کنن» (۱)

۵- نظارت بر عملکرد فرزند

«ان خب سن بچه‌ها طوریه که همیشه خیلی مستقیم بهشون نظارت کرد اما بازم پدرشون حواسش بهشون هست» (۲)

۶- رفتار و برخورد مهربان و مناسب

«ببین مشکلات اینترنت کم نیست اما نمی‌شه گفت ازش نباید استفاده کرد. بچه‌ها کم سن و سال نیستن. خودشون می‌تونن بفهمن چی بده چی خوبه. ما هم باید برخوردمون خوب باشه. چشم پوشی کنیم» (۲)
 «ابطمون با بچه‌ها خیلی خوبه. آزادی عمل خودشون رو دارن. بهشون اعتماد داریم. سفر مجردی هم میرن و تا حالا مشکلی پیش نیومده. برخورد پدرشون هم خیلی منطقیه. از مهربونی ما سو استفاده نمی‌کنن» (۴)

۷- استفاده از کامپیوتر در فضای باز منزل

«شوهرم خیلی دقیق بود. از همون اول که کامپیوتر خرید گذاشتش توی حال. گفت باید جایی باشه که همه اعضای خانواده بتونن موقع کار با سیستم همدیگه رو ببینن» (۳)

۸- استفاده مشترک از تلفن همراه

«به دخترام گفتم از گوشی من استفاده کنن. استفاده مون مشترکه. گوشی رو در اختیارشون قرار میدم. بعدش که کارشون تموم میشه میدن به خودم» (۱)

۹- توصیه به عضویت در کانال های مفید

«از مطالب مفید کانال هایی که عضوم استفاده می کنن» (۱)
 «بالاخره اونا الان بزرگ شدن. باز با این حال بهشون میگم فلان کانال خوبه عضو شین. اونا هم معمولاً به حرف می کنن» (۲)
 «براشون لینک کانال های مفید رو می فرستم» (۳)

۱۰- همگام شدن با فرزندان در استفاده از اینترنت

«من و دخترام با هم تلگرام داریم. یعنی اونها از گوشی من استفاده می کنن» (۱)
 «یه وقتی با هم میشینیم و مطالب جالب رو می خونیم» (۴)

۱۱- عملکرد منطقی در مواجهه با خطای احتمالی

«بین مشکلات اینترنت کم نیست اما نمی شه گفت ازش نباید استفاده کرد. بچه ها کم سن و سال نیستن. خودشون می تونن بفهمن چی بده چی خوبه. ما هم باید برخوردمون خوب باشه. چشم پوشی کنیم» (۲)
 «وقتی محدودیت غیر منطقی نباشه بچه ها حرف گوش کن ترن. لجبازی هم نمی کنن» (۴)

۱۲- دادن آزادی عمل به فرزند

«دخترام چون از اول همه با هم صمیمی بودیم، آزادشون گذاشتیم. الانم همیشه بگم بیاین گوشیتون رو ببینم اما میدونم خودشون حواسشون هست. ضرر نکردیم» (۳)

۱۳- عدم ایجاد محدودیت در استفاده از اینترنت

«بچه ها رو نباید محدود کرد. جواب عکس میده. منتها نباید بی تفاوت هم بود. تربیت فرزند خیلی سخته اما میشه کنترل کرد» (۲)

«رابطمون با بچه ها خیلی خوبه. آزادی عمل خودشون رو دارن. بهشون اعتماد داریم. سفر مجردی هم میرن و تا حالا مشکلی پیش نیومده. برخورد پدرشون هم خیلی منطقیه. از مهربونی ما سو استفاده نمی کنن» (۴)

۱۴- عدم کنترل سخت گیرانه

«وقتی سن و سالشون میرسه به جوونی دیگه خیلی باید رعایت کرد. ممکنه یک اشتباه باعث بشه حرفت رو نخونن. کنترل خوبه اما نباید سخت گیری بشه» (۴)

«بچه ها رو نباید محدود کرد. جواب عکس میده. منتها نباید بی تفاوت هم بود. تربیت فرزند خیلی سخته اما میشه کنترل کرد» (۲)

۱۵- پیگیری پیام های فرزندان در فضای مجازی

«یه وقتی تو روز که حال خوبی ندارم و پیام جالبی بهم می رسه، میفرستمش برای پسرم تا بفهمه وضعیت روحی من رو. خیلی خوب میشه ارتباط گرفت. گاهی نوشته تاثیرش بیشتر از حرفه. من خودم خیلی وقتا حرفام رو می نویسم. بچه ها هم حرفاشون رو به صورت پیام میفرستن برام» (۲)

«پیام های خوب رو برای هم فوروارد می کنیم. اینجوری مطالبی رو که دوست دارم اونا هم بدونن رو بهشون میرسونم. اونا هم متقابل خواسته هاشون رو در غالب پیام یا عکس مطرح می کنن» (۲)

۱۶- توصیه به استفاده به اندازه از شبکات مجازی

«چون گوشی خودم دستشونه، استفادشون به اندازه است. خودشون متوجه هستن» (۱)

«بالاخره اونا الان بزرگ شدن. باز با این حال بهشون میگم فلان کانال خوبه عضو شین. اونا هم معمولا به حرف می کنن» (۲)

«همیشه بهشون میگم دور همی هامون نباید توش گوشی باشه. مخصوصا بعد از فوت همسر همیشه هوای هم رو داریم و بیشتر از قبل میشینیم پای هم. الان خوب رعایت می کنن و بیشتر از قبل کنترل می کنن» (۳)

۱۷- اعتماد متقابل و نظارت متقابل

«من و دخترم با هم تلگرام داریم. یعنی اونها از گوشی من استفاده می کنن» (۱)

«شوهرم خیلی دقیق بود. از همون اول که کامپیوتر خرید گذاشتش توی حال. گفت باید جایی باشه که همه اعضای خانواده بتونن موقع کار با سیستم همدیگه رو ببینن» (۳)

«رابطمون با بچه ها خیلی خوبه. آزادی عمل خودشون رو دارن. بهشون اعتماد داریم. سفر مجردی هم میرن و تا حالا مشکلی پیش نیومده. برخورد پدرشون هم خیلی منطقیه. از مهربونی ما سو استفاده نمی کنن» (۴)

۱۸- اعتماد به نفس بیشتر در فرزندان

«نه اینکه استفاده از اینترنت باعث اعتماد به نفس بشه، اما وقتی بدون استفادهشون درسته و خانواده هم در کنارشون هستن نتیجه ش خوبه» (۲)

«اگه بخوای بگی از تلگرام استفاده نکنن که نمی شه. الان همه عضون. شاید احساس عقب موندگی بهشون دست بده. اعتماد به نفسشون میاد پایین. ولی درست که استفاده بشه همه چیز سر جاشه» (۴)

۱۹- عدم لجبازی

«وقتی محدودیت غیر منطقی نباشه بچه ها حرف گوش کن ترن. لجبازی هم نمی کنن» (۴)

۲۰- افزایش زمان با هم بودن

«همیشه بهشون میگم دور همی هامون نباید توش گوشی باشه. مخصوصا بعد از فوت همسرم همیشه هوای هم رو داریم و بیشتر از قبل میشینیم پای هم. الان خوب رعایت می کنن و بیشتر از قبل کنترل می کنن» (۳)

۲۱- ارتباط صمیمی اعضای خانواده

«رابطمون با بچه ها خیلی خوبه. آزادی عمل خودشون رو دارن. بهشون اعتماد داریم. سفر مجردی هم میرن و تا حالا مشکلی پیش نیومده. برخورد پدرشون هم خیلی منطقیه. از مهربونی ما سو استفاده نمی کنن» (۴)

ب) **کد گذاری محوری:** کد گذاری محوری عبارت از سلسله رویه‌هایی است که از طریق پیوند بین مقوله و مقوله‌های فرعی، داده‌ها را با یکدیگر ارتباط می‌دهد. بدین ترتیب، کد گذاری محوری به فرایند شکل‌دهی مقوله (ها اصلی و فرعی) اشاره دارد. این کار با استفاده از یک پارادایم^۶ مدل الگویی یا سرمشق انجام می‌شود تا روابط بین شرایط علی، پدیده محوری، شرایط زمینه ای، راهبردها و پیامدها را نشان دهد. (محبزادگان، ۱۳۹۲) در این پژوهش نیز بر اساس مفاهیم موجود، کدهای باز در کدهای محوری چهارگانه دسته‌بندی گردیدند.

ج) **کد گذاری انتخابی:** در این مرحله نظریه پرداز داده بنیاد مقوله محوری را که سایر مقولات بر محور آن می‌گردند و کلیتی را تشکیل می‌دهند به طور روش‌مند^۷ انتخاب و با ارتباط دادن آن با سایر مقوله‌ها به نگارش نظریه اقدام می‌کند که شرحی انتزاعی برای فرایندی که در پژوهش مطالعه شده است، ارائه می‌دهد. (دانایی فرد، ۱۳۸۵)

در جداول ۲ تا ۵ مفاهیم و کدهای باز و انتخابی به دست آمده از فرایند تحلیل داده‌ها، در خصوص زمینه‌ها، علل، راهبردها و پیامدهای مربوط به والدگری موفق در زمینه فعالیت فرزندان در فضای مجازی ارائه شده است.

زمینه‌ها: شرایط زمینه‌ای نشان‌دهنده یک سری خصوصیات ویژه است که به پدیده‌ای دلالت میکند؛ به عبارتی، محل حوادث یا وقایع مرتبط با پدیده‌ای در طول یک بعد است که در آن کنش متقابل برای کنترل، اداره و پاسخ به پدیده صورت می‌گیرد. (استراس و کوربین، ۱۳۸۵) در این پژوهش زمینه‌های مربوط به والدگری موفق در غالب مفاهیم جدول شماره ۲ دسته‌بندی شده‌اند.

^۶ Paradigm
^۷ Systematic

همایش ملی
زن، خانواده و شبکه های اجتماعیه مجازی

جدول ۲- کدهای باز و انتخابی مرتبط با زمینهها

کدهای باز	کدهای انتخابی
داشتن تحصیلات	اطلاعات کافی
بلد بودن کار با موبایل و کامپیوتر	
آشنایی با اینترنت	
به روز بودن	
استفاده از اینترنت	همراهی والدین
حضور در شبکه های مجازی	
عضویت در شبکه های مجازی مشابه	
نظارت بر عملکرد فرزند	برخورد مناسب
رفتار مهربانانه به دور از خشم	

انجمن ایرانی مطالعات زنان

مرکز ملی
پاسخ‌گویی

همایش ملی زنان، خانواده و شبکه های اجتماعي مجازي

علل: شرایط علی به شرایطی گفته میشود که عامل اصلی به وجود آورنده پدیده مورد مطالعه باشد. (استراس و کوربین، ۱۳۸۵) در پژوهش پیش رو علل مرتبط با والدگری موفق در جدول شماره ۳ طبقه‌بندی گردیده‌است.

جدول ۳- کدهای باز و انتخابی مرتبط با علل

کدهای باز	کدهای انتخابی
استفاده از رایانه در فضای عمومی منزل	نظارت هوشمندانه
استفاده مشترک از تلفن همراه	
عضویت در شبکه‌های مجازی مشابه	
توصیه به عضویت در کانال‌های مفید	هدایت والدین
همگام شدن با فرزندان در استفاده از اینترنت	
برخورد مهربان و منصفانه	رفتار عادلانه
عملکرد منطقی در مواجهه با خطای احتمالی	

راهبردها: راهبردهای مورد نظر در نظریه داده بنیاد به ارائه راه حل‌هایی برای مواجهه با پدیده مورد مطالعه اشاره دارد که هدف آن اداره کردن پدیده مورد مطالعه، برخورد با آن و حساسیت نشان دادن در برابر آن است. (استراس و کوربین، ۱۳۸۵) راهبردهای مورد مطالعه این پژوهش، در جدول شماره ۴ ارائه شده‌اند.

جدول ۴- کدهای باز و انتخابی مرتبط با راهبردها

کدهای باز	کدهای انتخابی
دادن آزادی عمل به فرزند	میدان دادن برای کسب تجربه
عدم ایجاد محدودیت در استفاده از اینترنت	
عدم کنترل سخت‌گیرانه	
عضویت در گروه‌های مشترک	همگام شدن با فرزند
پیگیری پیام‌های فرزندان در فضای مجازی	
تذکرات بجا برای استفاده مناسب	راهنمایی هدفمند
توصیه به استفاده به اندازه از شبکه‌های مجازی	

انجمن ایرانی مطالعات زنان

معاونت امور زنان و خانواده
دولت جمهوری

همایش ملی زنان، خانواده و شبکه های اجتماعی مجازی

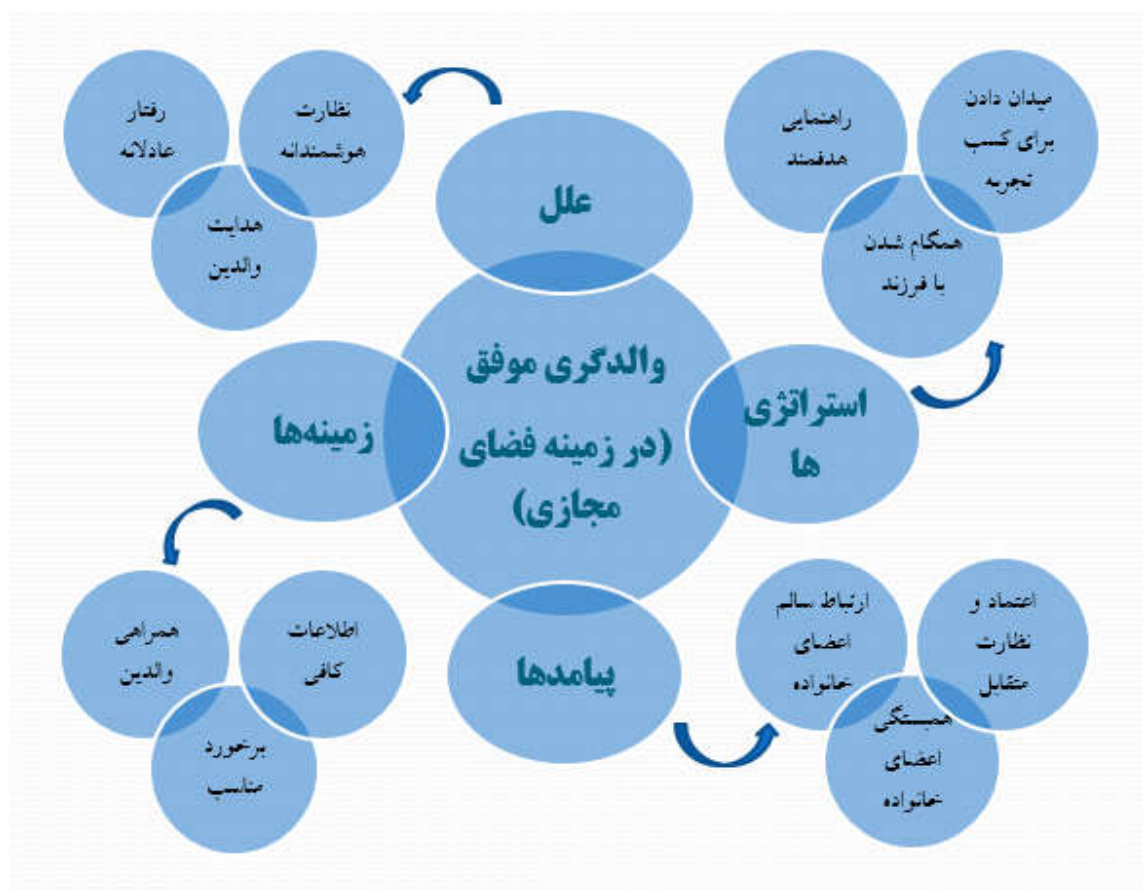

پیامدها: نتیجه کنش (اعمال) و واکنش (عکس العملها) شرایطی است که در خصوص پدیده وجود دارد. (استراس و کوربین، ۱۳۸۵) پیامدهای به دست آمده در خصوص والدگری موفق در جدول شماره ۵ ذکر گردیده اند.

جدول ۵- کدهای باز و انتخابی مرتبط با پیامدها

کدهای باز	کدهای انتخابی
اعتماد متقابل	اعتماد و نظارت متقابل
نظارت متقابل	
اعتماد به نفس بیشتر در فرزندان	ارتباط سالم اعضای خانواده
عدم لجبازی	
افزایش زمان با هم بودن	همبستگی اعضای خانواده
ارتباط صمیمی اعضای خانواده	

بر اساس داده‌های حاصل از این تحقیق، مدل نظری ارائه شده برای مؤلفه‌های مؤثر بر والدگری موفق در خصوص فعالیت فرزندان در فضای مجازی به صورت منسجم در نمودار زیر آورده شده است.

نمودار ۱- مدل نظری مؤلفه‌های والدگری موفق در مواجهه با فضای مجازی

نتیجه

تجربه زیسته والدین موفق در زمینه مواجهه فرزندان با فضای مجازی، نشان می‌دهد وقتی والدگری با شاخص‌های هدایت و همراهی، نظارت هوشمندانه، کنترل هدفمند، برخورد مناسب، رفتار صمیمی، عادلانه و اطلاعات کافی والدین در مقوله بحث توأم باشد، موفقیت آمیز خواهد بود.

همچنین نتایج پژوهش حاکی از آن است که توجه به ویژگی‌های والدگری موفق در مواجهه با حضور فرزندان در فضای مجازی و استفاده از راهکارهای مناسب، از میزان آسیب‌پذیری فرزندان کاسته و ره آورد آن، ارتباط مؤثر، ایجاد همبستگی بین اعضای خانواده، نظارت و اعتماد متقابل و همچنین افزایش اعتماد به نفس و در نهایت فرزند پروری سالم است، که سلامت اجتماعی را نیز تضمین می‌نماید.

به نظر می‌رسد با توجه به اهمیت این مسأله اجتماعی که دامن‌گیر اکثر خانواده‌های ایرانی شده‌است، با هدف افزایش سطح آگاهی والدین نسبت به مسائل روز پیرامون فرزندان، ایجاد زبان مشترک بین نسل‌های قدیم و نسل جوان بوسیله همراهی والدین با فرزندان در استفاده از ابزارهای ارتباط جمعی و به تبع آن قرار گرفتن در شرایط مشابه و درک منافع و مضرات فضای مجازی، بایستی در زمینه آموزش و فرهنگ سازی در سیاست‌های کلان اجتماعی قدم‌های مؤثرتری برداشت.

به همین منظور پیشنهاد می‌شود در بخش‌های مدیریتی فرهنگ در سطح کشور، نسبت به بررسی و تحلیل این معضل اجتماعی و همچنین ارائه راهکارهای مناسب برای پیشگیری و حل مشکلات ناشی از آن اقدامات لازم از جمله برگزاری کارگاه‌های آموزشی رایگان برای والدین به منظور آشنایی هر چه بیشتر با این مسأله و نحوه مدیریت فضای حاکم بر خانواده، صورت پذیرد. همچنین اختصاص نشست‌ها و گفتگوهای تخصصی در رسانه ملی و نیز چاپ و انتشار مقالات و کتب مرتبط و پخش روش‌مند آن بین خانواده‌های ایرانی، می‌تواند ما را در رسیدن به هدف یاری رساند.

منابع

۱. آقا بابایی، عزیزالله؛ سهیلا باقری و محبوبه باقری. (۱۳۹۱). اینترنت و روابط خانوادگی، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید، تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
۲. ابراهیم‌پور کومله، سمیرا و کامیان خزاعی. (۱۳۹۱). آسیب‌های نو پدید؛ شبکه‌های اجتماعی مجازی در کمین خانواده‌ی ایرانی، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید، تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
۳. احمدی، حسین. (۱۳۹۱). اجتماع مجازی و ناسازگاری هویتی (فرصت‌ها و تهدیدها)، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید، تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
۴. استراس، آنسلم و کوربین، جولیت. (۱۳۸۷). اصول و روش تحقیق کیفی: نظریه‌مبنایی، نظریه‌ها و شیوه‌ها، ترجمه بیوک محمدی، پژوهشگاه علوم انسانی.
۵. اسدی مسعود؛ یزدان منصوریان و علی محمد نظری. (۱۳۹۴). تبیین شاخص‌های والدگری موفق دوره نوجوانی در نمونه‌هایی از خانواده‌های ایرانی، فصلنامه علمی-پژوهشی آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، دوره سوم، شماره ۳.
۶. برشان، ادیبه؛ اسماء بنی اسد و رضا عباسی. (۱۳۹۱). بررسی مقایسه‌ای عملکرد خانواده در دو گروه نوجوانان دارای اعتیاد به اینترنت و نوجوانان عادی، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید، تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
۷. دانایی فرد، حسن و امامی، سید مجتبی. (۱۳۸۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، دو فصلنامه علمی-تخصصی مدیریت، سال اول، شماره ۲.
۸. سامانی، سیامک؛ محمد خیر و زینب صداقت. (۱۳۸۹). سبک‌های والدگری در گونه‌های مختلف خانواده در مدل فرایند و محتوای خانواده، فصلنامه خانواده پژوهی، سال ششم، شماره ۲۲.

همایش ملی زنان، خانواده و شبکه های اجتماعیه مجازی

۹. ضمیری کمال، امیرحسین؛ علی اصغر خسروی زاده و ناصر و حمید ضمیری کمال. (۱۳۹۴). تأثیر فضای مجازی بر تعلیم و تربیت رسمی، دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.

۱۰. محب زادگان، یوسف؛ محمد حسن پرداختچی و محمد قهرمانی و مقصود فراستخواه. (۱۳۹۲). تدوین الگویی برای بالندگی اعضای هیئت علمی با رویکرد مبتنی بر نظریه داده بنیاد، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، شماره ۷۰.

11. M. Valcke, S. Bonte, B. De Wever, I. Rots.(2010). Internet parenting styles and the impact on Internet use of primary school children, Computers & Education, Volume 55, Issue 2, September .

12. Clare Madge, Henrietta O'Connor.(2006). Parenting gone wired: empowerment of new mothers on the internet?, Social & Cultural Geography, Volume 7, Issue 2.